

**FARG‘ONA VODIYSI VILOYATLARI ZIYORATGOHLARIGA TASHRIF
BUYURISHNING MAVSUMIYLIK OMILLARI VA XUSUSIYATLARI.**

Hamdamov Eldorbek Doniyorjon o‘g‘li

O‘zbekiston Milliy universiteti

Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya kafedrasi tayanch doktoranti

E-mail: hamdamoveldorbek8@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada, Farg‘ona vodiysi viloyatlardagi bir qancha ziyoratgoh va qadamjolariga rekreatsion va tibbiy jihatdan ta’rif berilgan bo‘lib, shu bilan birga, ushbu ziyoratgohlarga tashrif buyurishning mavsumiyligi tadqiq qilingan.

Shu bilan birga, hozirgi kunda Farg‘ona vodiysi viloyatlarida ko‘plab ziyoratgohlar dam olish maskanlariga aylantirilgan bo‘lib, mahalliy aholi orasida ko‘plab kasalliklarni davolashda jumladan, bepushtlik va boshqa ko‘plab kasalliklarni davolashda yoki farzand so‘rash uchun tashrif buyuriladi.

Kalit so‘zlar: Ziyorat turizmi, shifobaxsh buloqlar, shifobaxsh qum, pik davr, bod kasalligi, sariq kasalligi, teri kasalliklari, o‘lik davr, bepushtlik, ruhiy tiklanish.

KIRISH: Hozirgi kunda Farg‘ona vodiysi viloyatlari o‘zining go‘zal dam olish maskanlari, ko‘ngil ochar joylari, shifobaxsh buloqlari, muqaddas va ko‘plab dardlarga davo istab tashrif buyiriluvchi ziyoratgohlarga boy maskan hisoblanadi.

Muqaddas ziyoratgohlar insonlarga diniy, ruhiy hotirjamlik bag‘ishlaydi Shu bilan birga, ko‘plab ziyoratgohlarning buloq suvlari, tuproqlari, ko‘plab kasalliklarga shu bilan birga, bepushtlikga ham davodir. Vodiy va taqshqaridan kelgan ko‘plab ayol va erkaklar ziyoratgohlarga farzand so‘rab ham tashrif buyuradilar.

Asosiy qism: Farg‘ona vodiysi aholisi qadimdan o‘zlarining bu dunyodan o‘tgan aziz avliyolarini e‘zozlab ularning ruhlarini shod etib kelishgan. Bizga ma’lumki, bu dunyoda yashab o‘z umrini Allohga baxshida qilgan, Islom dinini yoyilishiga katta xissa qo‘shib shaxid bo‘lgan avliyolarning ruhi va ular qoldirgan ma’naviy meros hozirgi kunda ham biz avlodlarga dinimizni yaxshiroq o‘rganishimizga turtki bo‘lmoqda.

Odamzod tabiati ruhiy va jismoniy tiklanishga ehtiyoj sezadi, inson organizmi, tashqi omillar tufayli shifo topishi mumkin, biroq, inson ruhiyati va qalbi Robbisiga yaqin bo‘lsagina taskin topadi. Xalqimiz qadimdan sahobalar va aziz avliyolar dafn etilgan joylarni Allohning nazari tushgan joylar deb ishonganlar. Bunga bir qancha sabablar mavjud, misol uchun; ularning

qabrlari oldidan buloqlar otilib chiqqanligi va ushbu buloqlar suvi shifobaxshlik xususiyatlariga ega ekanligi kabilardir.

Farg‘ona vodiysida Islom dini qadimdan insonlar orasida keng tarqalgani va donishmand va mutafakkirlar ko‘plab yetishib chiqqanligi bois, muqaddas qadamjolar ham keng tarqalgan. Hozirgi kunda Farg‘ona vodiysi viloyatlarida 200 dan ortiq ziyoratgoh va qadamjolar mavjud. Ushbu qadamjolarga odamlar turli xil maqsadlarda tashrif buyurishadi. Jumladan: Allohga yaqin bo‘lish, ruhiy taskin topish, farzand talabida bo‘lganlar farzand so‘rash, turli xil kasalliklarga davo istab tashrif buyurishadi. Odamlarda har xil kasalliklarning mavsumiy xususiyatga ega ekanligi, iqlimning mavsumiyliги tufayli ziyoratgoh va qadamjolarga tashrif buyurish ham mavsumiy xususiyatga ega.

Muqaddas ziyoratgoh va qadamjolarining rekreatsion ahamiyati katta va keng qirralidir, avvalo, insonlar ziyoratgohlarga tashrif buyurishganda o‘zlarini qalban hotirjam his qiladilar. Bu esa inson jismidagi ko‘plab asab bilan bog‘liq kasalliklarga davodir. Bundan tashqari, ushbu ziyoratgohlardagi shifobaxsh qum, hovuz va buloqlar ham insonlardagi turli-xil kasalliklarni davolash xususiyatiga ega bo‘lib, quyida ularning har biriga to‘xtalib o‘tamiz.

Ziyoratgohlarni rekreatsion jihatdan quyidagicha tiplarga bo‘lishni lozim topdik:

1. *Dam olish va ziyorat qilish maqsadida tashrif buyuriluvchi ziyoratgohlar;*
2. *Shifobaxsh qumga ega bo‘lgan ziyoratgohlar;*
3. *Shifobaxsh buloqlar va xovuzlarga ega bo‘lgan ziyoratgohlar;*
4. *Turli xil kasalliklarga davo bo‘luvchi ziyoratgohlar;*
5. *Kasb va dehqonchiligida baraka tilab tashrif buyuriluvchi ziyoratgohlar.*

Ziyoratgoh va qadamjolarining yuqoridagi tipiga qarab ularning mavsumiylik xususiyatlari bir biridan farq qiladi.

1. *Dam olish va ziyorat qilish maqsadida tashrif buyuriluvchi ziyoratgohlar:*

Bunday tipdagi ziyoratgohlar Farg‘ona vodiysi viloyatlarida salmoqli darajada bo‘lib, Bandi ota ziyoratgohi, Xo‘jataqsim ota ziyoratgohi, Teshiktosh ota ziyoratgohi, Xo‘ja Ahmad Valiy ziyoratgohi, Sulton Uvays Qaraniy ziyoratgohi, Pochcha ota ziyoratgohi, Qovunchi ota ziyoratgohi, Xazrat Ali maqbarasi, Yordon ota ziyoratgohi, Arsif ota ziyoratgohi kabi ziyoratgohlarni misol qilib keltirishimiz mumkin bunday tipdagi ziyoratgohlarda mavsumiylik yoz faslida pik davriga ko‘tariladi, odamlar dam olish va qadimiy ziyoratgohlarni ziyorat qilish uchun tashrif buyuradilar, bu tipdagi ziyoratgohlarning mavsumiy bo‘lishini havo harorati belgilab beradi.

2. *Shifobaxsh qumlarga ega bo‘lgan ziyoratgohlar:*

Bu tipdagi ziyoratgohlarga, O‘n bir Ahmad ziyoratgohi, Bastom buva ziyoratgohi, Oqmozor ziyoratgohi kabi ziyoratgohlar kiradi. Mahalliy aholi shifobaxsh qumlardan bod, bepustlik, tanaga oq tushishi, yosh bolaalarda siygaklik, kattalarda buyrak va qovuq shamollashlari, revmatizm kabi kasalliklarga davo topish maqsadida tashrif buyurishadi. Quyosh taftida qizigan tuproq inson tanasiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi, katta yoshli odamlarning

organizmiga qizigan tuproq bazan salbiy ta'sir ham ko'rsatishi mumkin, shu sababdan, davolanuvchilar asosan yilning avgust va sentyabr oylarida tashrif buyurishadi.

3. *Shifobaxsh xovuz va buloqlarga ega bo'lgan ziyoratgohlar:* bu tipdagi ziyoratgohlarda ko'plab shifobaxsh buloqlar mavjud bo'lib, rivoyatlarga ko'ra, shu yerlarga dafn etilgan sahoba va avliyolarning qabrlari yonidan shu kabi buloqlar otilib chiqqan ekan. Bunday ziyoratgohlarga; Xo'jamposhsho ziyoratgohi, Tuzliq momo ziyoratgohi, Sadkak ota ziyoratgohi, Xovuzkon ota ziyoratgohi, Buvi ona kabi ziyoratgohlar misol bo'ladi. Ziyoratgohlardagi buloqlarning xususiyatlari ham turli xil bo'lib, ba'zi buloqlarga tosh va tanga tashlab niyyat qilinadi (Buvi ona va Xojamposhsho ziyoratgohidagi buloqlar). Boshqa buloqlar atrofida dam olish maskanlari tashkil etilgan bo'lib buloq suvi ist'emol qilinmaydi (Saddak ota ziyoratgohi), Xovuzkon ota ziyoratgohidagi buloq va Tuzliq momo ziyoratgohidagi hovuz esa inson organizmidagi turli xil kasalliklarga davo bo'ladi. Yuqorida aytib o'tilgan ziyoratgohlar hovuz va buloqlar bilan bog'liq bo'lganligi uchun mavsumiylik asosan yoz faslida pik davrga ko'tariladi.

4. *Turli xil kasalliklarga davo bo'luvchi ziyoratgohlar;*

Farg'ona vodiysi ziyoratgohlari o'zining turli xil shifobaxsh xususiyatlari bilan ko'plab odamlar dardiga davo bo'lib kelgan. Jumladan: Sariq kasaligiga chalingan bemorlar Sariqota mozoriga, ko'k yo'tal kasaligiga chalinganlar Xo'jayi Kabutpush, Ko'k tilli ota ziyoratgohlariga, Badaniga va sochiga oq tushgan va turli yaralar toshgan odamlar Bobo Qambar, Kelachi buva ziyoratgohlariga, tashrif buyuradilar. Barchaga ma'lumki ko'k yo'tal, sariq kasalligi asosan yilning sovuq kuz, qish fasllarida avj oladi, shu sababli, Sariqota mozori, Xo'jayi Kabutpush, Ko'k tilli ota ziyoratgohlariga tashrif buyurishning pik davri aynan shu fasllarda sodir bo'ladi.

5. *Kasb va dehqonchiligida baraka tilab tashrif buyuriluvchi ziyoratgohlar:*

Ushbu tipdagi ziyoratgohlarga asosan insonlar o'z kasbi va ro'zg'orlariga Allohdan Baraka tilab tashrif buyuradilar. Bunday tipdagi ziyoratgohlarga; Galdir bobo ziyoratgohi (ziyoratgohda har yili bahor faslida buvaydalik ustalar kasbiy marosim amallarini ado etadilar), Ummat buva ziyoratgohi (dehqonlar hirmon ko'tarishdan avval bu yerni ziyorat qiladilar). Bunday ziyoratgohlarga tashrif buyurish, odamlarning kasbi va dehqonchiligiga baraka va mo'l – ko'l hosil beradi deb ishonadilar. Shu sababdan, bu ziyoratgohlarga tashrif buyurish mavsumi ham insonlar shug'ullanadigan kasbga bog'liqdir, ya'ni, Ummatbuva ziyoratgohiga dehqonlar asosan kuz faslida hirmon ko'tarishdan oldin tashrif buyuradilar, Galdir bobo ziyoratgohi esa har yili bahor faslida mahalliy ustalar bilan gavjum bo'ladi.

Farg'ona vodiysida qadimdan ulug' avliyo va donishmand kishilar yetishib chiqqan bo'lib, ular o'zlarining islom diniga bo'lgan e'tiqodining yuqori ekanligi va odamlar orasida islom dinining tarqalishiga katta xissa qo'shganligi tufayli ularning nomlari haligacha odamlar tilidan tushmay kelmoqda, hattoki, ularning ziyoratgohlari ko'plab niyyat talab insonlarga umid bag'ishlamoqda.

Natijalar va muhokamalar: Farg‘ona vodiysi viloyatlari ziyoratgohlari va ularning shifobaxshlik xususiyatlarini o‘rganish natijasida, ko‘plab ma’lumotlarga ega bo‘lindi, jumladan Farg‘ona vodiysi viloyatlarida qancha ziyoratgoh mavjud ekanligi, ularning soni aniqlandi, shu bilan birga muqaddas ziyoratgohlar ko‘plab turlarga ajratildi, masalan: Shifobaxsh buloqlar mavjud joylarda tashkil topgan ziyoratgohlar, shifobaxsh tuproqlar mavjud joyda tashkil topgan ziyoratgohlar, qabr o‘rnida tashkil topgan ziyoratgohlar va boshqa turlarga bo‘linadi.

XULOSA.

Farg‘ona vodiysi o‘zida ulkan xazinalarni va ne‘matlarni yashirib yotgan maskandir, ushbu hududda insonlardagi ko‘plab dardlarga shifo bo‘luvchi tabiiy ne‘matlar bilan birgalikda ko‘plab bedavo dardlarga shifo istab tashrif buyuriluvchi ziyoratgohlar ham mavjud.

Farg‘ona vodiysida hozirgi kunda 100 dan ortiq ziyoratgoh va qadamjolar mavjuddir. Ularning aksariyati, katta rekreatsion ahamiyatga ega ziyoratgohlardir. Shuningdek, mahalliy aholi orasida ham nomlari ko‘plab tilga olinib kelinmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 9 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasida ichki va ziyorat turizmni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6165-son Farmoni.

2. Jumaev X.X. Qashqadaryo viloyati turizm-rekreasiya salohiyatini baholash va turizm infratuzilmasining hududiy tizimlarini takomillashtirish. Geogr. fan. b-cha fal. dok. (PhD) ... diss. avtoref. Samarqand, 2022. 49 b.

3. Maxmudov M.M. Andijon viloyatida turizmni rivojlantirishning iqtisodiy-geografik xususiyatlari. Geogr. fan. b-cha fal. dok. (PhD) ... diss. avtoref. Toshkent, 2021. 45 b.

4. B. Eraliyev, I. Ostonaqulov, N. Abdulahatov. “O‘zbekiston ziyoratgohlari va qadamjolari. Farg‘ona viloyati” T.: “Turon Zamin Ziyo”., 2014.

5. B. Eraliyev, I. Ostonaqulov, N. Abdulahatov. “O‘zbekiston ziyoratgohlari va qadamjolari. Andijon va Namangan viloyatlari” T.: “Turon Zamin Ziyo”., 2014.

6. Hazrat Ali haqida qissalar. T.: Yozuvchi, 1992.

7. Булатова В. А. Древняя Кува. Ташкент, 1972.

8. Mirza Olim Mushrif . “Qo‘qon xonligi tarixi”. T.: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va San‘at nashriyoti, 1995.

9. “O‘zbekistonda turizm va rekreatsiyani rivojlantirishning geografik muammolari va imkoniyatlari”. Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. (Chirchiq Sh., 2019-yil 11-12 oktyabr). Chirchiq-2019.

10. Х. Ваҳобов, Ў. Якубов. Рекреацион география асослари. Т.: 2008.

11. A.Z. Zokirov “O‘zbekistonning shifobaxsh resurslari va shifogoh maskanlari”. Toshkent. Abu Ali Ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti-1997

12. www.ziyo.net

13. www.aniq.uz